

Jeskó József

Új helyzetben a magyar külpolitika

A kormányváltás után az új magyar külpolitika nagyon gyorsan igazi mélyvízben találta magát. A bolíviai események, a sertés-influenza vírus kezelésével járó tennivalók mellett a globális válságkezeléssel kapcsolatos gyorsan változó fejlemények is lépéskényszerbe hozták az új apparátust. A komoly diplomáciai és kutatói tapasztalattal rendelkező új külügyminiszternek ebben a helyzetben kell helytállnia, egy olyan kormánnyal a háta mögött, amelynek hivatali idejét (úgy tűnik) rövide szabta a parlamenti ciklus.

A magyar Országgyűlés 2008.február 27-én új külkapcsolati stratégiát fogadott el. Az elmúlt közel másfél év mélyreható változásai azonban ennek a stratégiának az újragondolását, valamint a korábban követett külpolitikai gyakorlat módosítását igénylik. Az új miniszterelnöknek és külügyminiszterének úgy kell a diplomáciában is hatékony válságmenedzselést folytatni, hogy a korábban elfogadott hosszútávú elképzelések jórésze felett eljárt az idő, a vállaltan egy évig regnáló kormány pedig évtizedes stratégia megalkotására meglehetősen nehezen vállalkozhat.

Az elmúlt másfél évben a magyar politika egészét a világgazdasági krízis uralta. A külpolitika „normálállapotban” is számos más területtel van rendkívül szoros összefüggésben: honvédelemi, gazdasági, mezőgazdasági, rendészeti, de akár az egészségügyi kérdések is az adott tárca hatáskörén túlmutató témák lehetnek. 2008 októbere óta ilyen szempontból a súlypont egyértelműen a gazdasági kérdések irányába mozdult el. A nemzetközi politika olyan szereplői váltak meghatározóvá az ország jövőjének egésze szempontjából, amelyek korábban más jellegű, vagy kevésbé életbevágó szerepet játszottak. Az Európai Unió, a G20-ak, a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank mellett olyan nem kormányzati intézmények, mint a multinacionális cégek, tőzsdék, hitelminősítők és külföldi tulajdonú bankok döntései

lettek a mindennapok létkérdésévé. A velük kialakított viszony legalább olyan mértékben, ha nem jobban befolyásolja az új magyar kormány lépéseit, mint a hagyományos kormányközi diplomácia. Ráadásul egy rendkívül gyorsan változó környezetről van szó, az azonnali határozott reagálás ebben a helyzetben létfontosságú. Nagy kérdés az is, hogy a nemzetközi erőviszonyok hogyan változnak a válság hatására, mely nagyhatalmak kerülnek ki legyengülve, esetleg megerősödve a krízisből, a létrejövő új viszonyrendszerben megtalálja-e hazánk a helyét. Mindemellett a Bajnai-kormányának és a Balázs Péter vezette külügyminisztériumnak, olyan „hagyományos” diplomáciai kihívásoknak is meg kell felelni, mint a Szlovákiával az ottani nyelvtörvény kapcsán kialakult vita, a bolíviai események, vagy a világméretű járvánnyal fenyegető sertésinfluenza vírus.

Az új kormány öröksége sem gazdaságpolitikai, sem diplomáciai szempontból nem könnyű. A 2008 őszen kirobbant pénzügyi krízisre Nyugat-Európában a belföldi problémák kezelése mellett az euróövezeten kívüli országok likviditási gondjainak megoldása nem került napirendre, Magyarországnak tulajdonképpen ezért kellett az IMF-hez fordulnia, amely – a 90-es évekbeli orosz és távol keleti válságok nyomán – a legfőbb globális válságkezelővé vált. Kormányközi szinten elsősorban a G20-as csoport szerepe a legjelentősebb, amelyben Magyarország csak közvetetten képviselteti magát, az érdemi döntéshozatalba tulajdonképpen nincsen beleszólása.

A kelet-európai országok mindegyike egyre-másra rontja a gazdasági kilátásait, a tervezett államháztartási hiány hétről-hétre növekszik, miközben az eurót még nem használó országokat a pénzügyi instabilitás is sújtja. Az IMF és a Világbank múlt hétvégi tanácskozásán a magyar pénzügyminiszter és jegybankelnök személyesen is részt vett, és tárgyalt a likviditási problémák miatt szükségessé váló második IMF kölcsönrészlet felvételéről. Magyarország legfőbb külkereskedelmi partnere Németország is súlyos recesszióban van, ráadásul kritikusai szerint a Merkel-kormány túlságosan szigorú fiskális politikája nem segíti elő a kibontakozást.

Diplomáciailag nem jelentett előnyt a környező országok szempontjából Gyurcsány március eleji uniós csúcson történt kudarcos javaslata sem, amikor 180 milliárd eurós mentőcsomag igényét terjesztette be Kelet-Európa számára. Előzetes egyeztetés hiányában egyrészt a javaslat elbukott, másrészt a jobb helyzetben lévő országok (Szlovákia, Lengyelország, Csehország) egyre-másra határolódtak el attól, hogy egy kalap alá vegyék őket a bajba került balti államokkal és Magyarországgal, holott az azóta romló kilátások miatt egyre inkább úgy tűnik, a térség nem tud megbirkózni segítség nélkül ezekkel a problémákkal.

Az új amerikai adminisztrációval való együttműködés kialakítása is várat magára, hiszen a Déli Áramlat – Nabucco vita - a vízumkényszer eltörlése mellett is – rontott a magyar-amerikai kapcsolatokon. A másik oldalon pedig, a MOL részvények agresszív orosz felvásárlása vet fel súlyos kérdéseket.

A magyar belpolitikai felfordulás miatt nem történtek érdemi tárgyalások a hazánkban lévő multinacionális mamutcégek vezetőivel sem a problémák esetleges kezeléséről, az együttműködésről vagy a cégek jövőbeni terveiről, holott többek között a német válság súlyosan érintette a győri gyárral is rendelkező Audit és a komáromi illetőségű finn Nokia is rendkívül nehéz helyzetbe került.

A Külügyi Intézetben április végén *Válságkezelés és külpolitika* címen megtartott konferencián a meghívott neves előadók véleményét a Méltányosság is osztja, a magyar külpolitika sikere három alapvető tényezőn múlik: hitelesség, stratégia és valamiféle belpolitikai konszenzus.

A hitelesség visszaszerzése a válság közepette nem könnyű, nincs lehetőség látványpolitizálásra, a hitelminősítők számai napról-napra „beárazzák” az országot, a korábbi viszonylagos sikereinkből adódó középhatalmi illúzióknak vége, szembe kell néznünk korlátozott lehetőségeinkkel és erőforrásokkal. Mindamelllett a hitelesség győztes választásokkal csak belföldön igazolható, a külpolitikában ehhez magas szintű szakmai tudás, diplomáciai tapasztalat és világos vízió szükségeltetik. A

NATO-s és Uniós csatlakozás után ugyanis az ország hasonló volumenű célok nélkül maradt, ebbe a helyzetbe érkezett meg a krízis, amelynek minden bizonnyal nagy hatása lesz a világ jövőbeni erőviszonyaira. A folyamatosan változó kihívásokra és az újszerű problémák megoldására a hosszútávú elképzelések felülvizsgálatára van szükség. Az ilyen jellegű jövőkép megalkotása azonban valamiféle belpolitikai konszenzust igényel, hiszen ez nem egy évre vagy egy kormányzati ciklusra határozza meg az ország jövőjét.

A szakmaiság kérdésében előrelépésként értékelhetjük Balázs Péter kinevezését, hiszen komoly diplomáciai tapasztalattal rendelkezik, a Horn- és az Orbán-kormány alatt is volt külügyminiszter Koppenhágában, illetve Berlinben, egyetemi-kutatói munkássága is jelentős a Közép-Európai Egyetem tanáraként. Személyében a Németországgal való gazdasági kapcsolatok újraélnkítésére irányuló törekvést is felfedezhetjük, amely meghatározó lehet, hiszen Magyarország messze legjelentősebb külgazdasági partnere Németország. Természetesen a külpolitika teljesítménye leginkább a Bajnai-kormány eredményeitől függ, mindenesetre egy hatékony külpolitika sok területen segítségére lehet.

A hitelesség és a mögötte álló stratégia megalkotása a jelenlegi magyar belpolitikai megosztottság miatt illúzióknak tűnhet. Azonban találunk ellenpéldát is: Orbán Viktor márciusban Bécsben a *Húsz évvel 1989 után* című pódiumbeszélgetésen Gyurcsányéhoz nagyon hasonló álláspontot fogalmazott meg, amikor arról beszélt, hogy Nyugat-Európa felmondja a húsz évvel ezelőtt Közép-Európával kötött történelmi megállapodást azzal, ahogy a jelenlegi pénzügyi válságot kezeli. Ezek meglehetősen egybecsengenek a már említett Gyurcsány állásponttal a nyugat-európai pénzügyi segítséggel és a gyorsított euró bevezetéssel kapcsolatban. Gyurcsány távozása akár erősítheti is ezt az irányt, hiszen Bajnai felé nincs olyan erős zsigeri elutasítás, mint elődjével szemben. Természetesen nem gondoljuk, hogy a nemzetstratégia konszenzusos módosítására a következő egy évben sor kerülhet, azonban figyelve a Külügyi Intézetben megfogalmazott gondolatokra a pártok között, akár az Országgyűlés Külügyi Bizottságában folyó munkában is, egy legalább

hallgatólagos egyetértés létrejötte megvalósulhat. Mindenesetre nagy szükség lenne rá.